

Сміття, непотріб, відходи. Хто має відповідати за чистоту у місті? Кращі практики поводження із побутовими відходами

А у вас є звичка, перед тим, як щось викинути у сміттєве відро, подумати, чи дійсно воно вам не потрібно, або чи можна цю річ якось використати? Чи ви жбурляєте в нього, не замислюючись, усе, від чого хочете позбутися?

Уявіть собі таку ситуацію. Ви необачно викинули у сміттєве відро папірець, де було записано важливий для вас номер телефону. Щоб його знайти, вам доведеться добряче пошукати серед суміші із шматків паперу, пустих пляшок, поліетиленових пакетів, шкарлупи горіхів, картопляних очисток, залишків яблук чи перезрілого банану і ще всякого мотлоху. А тепер спробуйте іншими очима подивитися на те, що міститься у вашому сміттєвому відрі. Замисліться, як воно наповнюється, і зробіть реальні кроки для зменшення обсягу того, що ми називаємо сміттям.

У нашому законодавстві замість слова сміття (мотлох, покидьки, непотріб) введено поняття «відходи». Прийнято і чинний Закон України «Про відходи». Усі відходи можна розділити на дві великі групи: відходи виробництва і побутові.

Відходи, утворені у процесі життєдіяльності людини в житлових та громадських будівлях і не використовуються за місцем їхнього виробництва, називають побутовими відходами. Тверді побутові відходи (ТПВ) – це залишки речовин, матеріалів, виробів, продукції тощо, які викидаються людиною. Рідкі відходи – побутові відходи, що утворюються в будинку за відсутності централізованого водопостачання та каналізації і зберігаються у вигрібних ямах.

Розгляньмо, з чого складаються тверді побутові відходи (https://reg.energyschool.org.ua/reg_pdf/Abetka_zhytlovo-komunalnoho_upravlinnya.pdf).

До їхнього складу належать: папір, картон, харчові відходи, дерево, метал, текстиль, кістки, скло, шкіра, гума, взуття, каміння, фаянс, пластмаса тощо. З міста вивозять не тільки такі відходи, а й інше сміття (рис.1).

Рис. 1. Який склад мають міські відходи

Одна людина утворює приблизно 400 кг відходів на рік. Середня родина із 3-4 осіб утворює за рік 1200-1600 кг. Тобто близько півтори тони! А скільки відходів утворюється в усій Україні! Важко навіть уявити ці гори сміття!

Різні види відходів розкладаються у природному середовищі за різний час. Недогризок яблука розкладеться за 1-2 місяці. Опале листя, дрібні гілочки – за місяць. Великі гілки – за майже десять років. Одяг із натуральних тканин переagne за 2-3 роки, а синтетичним матеріалам для цього потрібно до 40 років. Макулатура розпадається за 2-3 роки. Залізним банкам потрібно до 10 років, бляшаним – 90 років. Алюмінієві банки розкладаються аж 500 років. Звичайні тонкі поліетиленові пакети, які нам дають на касі магазину, розкладаються за 100-200 років. Пластикові пляшки – за 500 років. Скло розкладається 1000 років.

Є такі шкідливі та небезпечні відходи, які не повинні змішуватися з іншими. Це, наприклад, непрацюючі батарейки, компактні люмінесцентні лампи, що вийшли із ладу. Їх треба відправляти на переробку або для захоронення окремо. Викинута батарейка може завдати істотної шкоди довкіллю. В елементах живлення містяться небезпечні речовини. Потрапляючи у воду і ґрунт, вони врешті-решт повертаються в організм людини і можуть викликати різні захворювання.

Сьогодні, у зв'язку із пандемією COVID-19 та карантинними обмеженнями, встановлено вимоги щодо забезпечення протиепідемічних заходів, результатом проведення яких є значна кількість відходів використаних медичних масок та рукавичок одноразового застосування. Ці захисні засоби можуть становити загрозу поширення інфекції для населення, оскільки на поверхні протягом певного часу можуть виживати віруси, та для довкілля, якщо не дотримуватися правил їхнього безпечного збирання та утилізації.

За рекомендацією Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України (mepr.gov.ua), використані маски та рукавички слід складати в пакет, щільно його зав'язувати та витримувати в домашніх умовах не менше 72 годин. Якщо ж маска і рукавички від інфікованої людини, яка перебуває вдома на самоізоляції, то для впевненості, що вірус не пошириться, необхідно додати ще два пакети і щільно зав'язати. Тримати також 72 години, а після цього їх можна викинути у сміттєве відро або контейнер для відходів біля будинку. Задля збереження довкілля, Міністерство рекомендує використовувати за можливістю багаторазові захисні маски.

Припустимо, ви віднесли сміття у сміттєвий контейнер біля будинку. Тепер розгляньмо його подальшу долю. Є кілька варіантів поводження із відходами (https://reg.energyschool.org.ua/reg_pdf/Abetka_zhytlovo-komunalnoho_upravlinnya.pdf).

Варіант 1 – захоронення. На великій машині (сміттєвозі) відходи відправляються на полігон або звалище. Це відведене та облаштоване для захоронення сміття місце, оснащене спеціальною технікою (рис. 2). Заповнення полігону відбувається таким чином. Кожного дня відходи складаються у чітко визначене місце. Потім їх ущільнюють за допомогою спеціальної техніки двометровими шарами. Наприкінці робочого дня ущільнені відходи покривають шаром ґрунту.

Рис. 2. Полігон твердих побутових відходів

Помилково вважається, що при захороненні відходів людство вирішує проблему поводження з відходами, тобто їх знищує. Але це не так. Захоронення, навіть на спеціально відведених для цього місцях, – неекологічний варіант. Під час гниття несортованого сміття утворюються шкідливі води, які проникають у ґрунт та ґрунтові води. А у повітря потрапляє горючий газ, який сприяє зростанню температури на Землі. Він може стати й причиною вибуху або загорання. Тому на полігонах постійно виконують протипожежні заходи та утилізують (переробляють) цей газ. Також досліджують ґрунтові води, ведуть роботи з озеленення.

На рис. 3 наведено мапу з інформацією про кількість полігонів та звалищ побутових відходів у різних областях України.

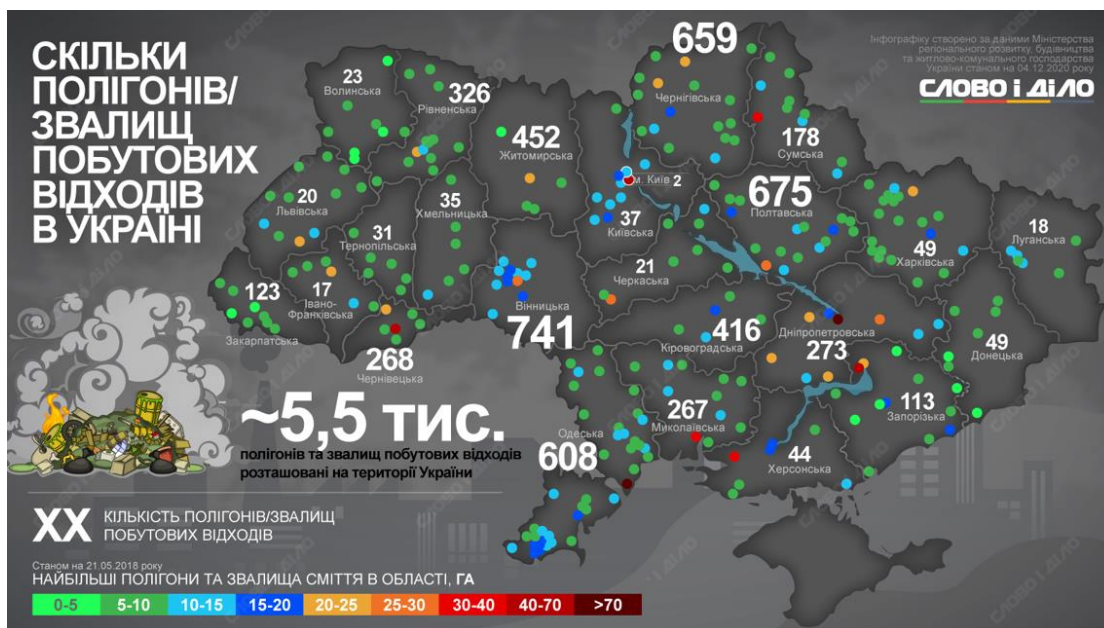

Рис. 3. Кількість полігонів / звалищ побутових відходів в Україні.

На жаль, в Україні є і стихійні звалища (рис. 4), які завдають невиправну шкоду навколишньому середовищу.

Рис. 4. Стихійне звалище

Варіант 2 – спалювання. При спалюванні обсяг відходів зменшується і з'являється можливість отримати деяку кількість енергії. Недоліком цього варіанту є забруднення довкілля сміттєспалювальними заводами. Крім того, треба захоронювати золу, яка також містить шкідливі відходи. Світова тенденція – закриття сміттєспалювальних заводів.

Варіант 3 – сортування і переробка. Найбільш екологічний варіант. Сортування сміття дозволяє перетворити відходи у ресурси.

Хто ж приймає рішення про те, який з варіантів поводження з відходами обрати у конкретному населеному пункті? Перший, хто приймає рішення – це кожен із нас. Це ми обираємо, сортувати сміття, чи ні. Кинути його просто під ноги, в урну або контейнер, чи віднести до пункту збирання.

З травня 2019 року, набули чинності оновлені і затверджені Урядом правила надання послуг із поводження з побутовими відходами у містах, селищах і селах. Наразі ці послуги надає виконавець, обраний місцевою владою за конкурсом. Між виконавцем послуг та споживачем укладається договір про надання послуг із поводження з побутовими відходами. За правилами відокремлені такі види відходів:

- великогабаритні (тверді, великі за розмірами відходи, які не входять у контейнери для сміття, наприклад, старий диван);
- небезпечні (які створюють значну небезпеку для довкілля або здоров'я людини, наприклад, несправні компактні люмінесцентні лампи, батарейки тощо);
- ремонтні відходи (що утворилися під час проведення ремонту у квартирах та будинках, наприклад, старі віконні рами, двері тощо).

На вивезення кожного виду побутових відходів передбачені окремі тарифи. Встановлювати їх має місцева влада. Тепер тариф на послугу з поводження із твердими побутовими відходами є сумою трьох тарифів: 1) тарифу на послугу з вивезення відходів, 2) тарифу на послугу з переробки відходів, 3) тарифу на послугу із захоронення відходів.

Нові правила дозволяють заощаджувати гроші, бо за ними розсортовані відходи вивозяться безкоштовно. Тобто за сміття, яке люди виноситимуть в контейнери для роздільного збору відходів (окремо для скла, пластику, паперу тощо), вони не платитимуть.

В Україні понад 20 тис. осіб і 4 тис. одиниць спеціальних транспортних засобів щоденно задіяні при утилізації побутових відходів. Кошти на оплату послуги з поводження з побутовими відходами платять власники індивідуальних і співвласники багатоквартирних будинків, підприємства та організації. Тобто кожен відповідає за створене ним сміття і тому має платити за нього.

Щоб зменшити обсяги сміття, треба змінити поведінку і виробити нову звичку, яку можна охарактеризувати трьома словами: ЗМЕНШУЙ, СОРТУЙ, ЗАСТОСОВУЙ! Усе, що опинилося в нашому відрі для сміття, спочатку було принесене нами у квартиру чи будинок. Тобто, щоб вміст сміттевого відра був меншим, необхідно купувати лише те, що дійсно потрібно. Варто також уникати покупки продуктів, запованих у пластик.

Треба сортувати побутове сміття. Саме так роблять учні та учениці школи №6 м. Добропілля Донецької області (рис. 5).

Рис. 5. Ми вміємо сортувати сміття із закликаємо інших

Якщо у вас біля будинку вже з'явилися контейнери для роздільного збору відходів, то складайте відсортоване сміття туди. Якщо ні – намагайтеся здавати в пункти приймання папір, пляшки, банки. Подивіться на свою стару річ інакше і проявіть винахідливість. Не поспішайте викидати чи купувати нове. Підключіть фантазію і дайте речі нове життя. Кожен з нас сам робить вибір, у якому світі житиме завтра. Чи буде наше суспільство під владою сміття або ми об'єднаємося і разом збережемо свою країну чистою та квітучою – залежить від кожного із нас!

Кращі практики поводження з відходами. У світі збільшується кількість прихильників культури безвідходного виробництва і споживання (zero waste – нуль втрат, нуль відходів). Люди об'єднуються заради захисту навколишнього середовища від забруднення небезпечними відходами, заради збереження невідновлюваних ресурсів і відновлення краси природи.

Такі країни як Швейцарія, Швеція та Німеччина практично відмовилися від полігонів твердих побутових відходів. Вони інвестують кошти у такі методи боротьби з відходами як сортування, спалювання та переробка (epl.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/Krashchi_ES_praktuku_NET.pdf).

Однією із країн-лідерів у галузі переробки відходів є Німеччина. Жодна європейська країна не переробляє і не використовує вдруге стільки ж відходів. Частка повернення сміття в корисний обіг у Німеччині становить 66%.

Варто відзначити величезну участь громадян у сортуванні сміття. В одному лише Берліні майже до 90% домогосподарств беруть участь у процесі роздільного збирання сміття. У типовому німецькому дворі чи будинку можна зустріти як мінімум п'ять різнокольорових контейнерів для збирання різного сміття. Щорічно кожен житель Німеччини отримує поштою лист, де описується, як і куди потрібно викидати побутові відходи, по яких днях буде вивозитися той чи інший тип сміття протягом наступних 12 місяців.

Швейцарія вважається однією з лідерок серед країн Європи у сфері утилізації та переробки відходів. Ще у 2000 році у країні були заборонені сміттєві полігони, тому сьогодні більш як половина всього сміття йде на переробку, а решта спалюється. Частина сміття, яку не вдалося відсортувати, швейцарці просто спалюють, пускаючи енергію на опалення будинків і виробництво електрики. Швейцарія також лідирує в світі за кількістю зданих пляшок — більше 90% тари повертається на заводи із вторинної переробки скла. У Швейцарії навіть існує екологічна поліція, яка слідкує за тим, як жителі поводяться із відходами і штрафує порушників.

Швеція переробляє більш як 99% своїх відходів, ще й попутно імпортуючи майже 700 тисяч тон відходів з інших країн. Пріоритетом виступає не захоронення відходів на полігонах, а його перероблення. Шведські домогосподарства роздільно збирають газети, пластик, метал, скло, електричні прилади, лампочки і батарейки. Також в окремі мішки викидаються харчові відходи. Далі це все переробляється, використовується або йде на добрива. Стічні води очищаються до такого ступеня, що їх можна пити.

Населення Швеції сортує відходи добровільно, урядова політика направлена на інформування населення про особливості поводження з відходами. Швеція досягла такого рівня чистоти навколишнього середовища, що воду можна пити з будь-якого озера.

Чи не час українцям брати приклад із цих кращих практик?

Для довідки

Авторка: Сафіуліна К.Р., старша консультантка із залучення громадськості Інституту місцевого розвитку к.т.н., доцент

Статтю підготовлено у межах проєкту «Збережемо довкілля разом», який є переможцем національного конкурсу інновацій EastCode 2021, впроваджується ВБО «ІМР» за технічного адміністрування Center42 у межах Програми ООН з відновлення та розбудови миру та за фінансової підтримки урядів Данії, Швейцарії та Швеції.

Думки, зауваження, висновки або рекомендації, викладені в цій статті, належать авторці і не обов'язково відбивають погляди ООН та урядів Данії, Швейцарії та Швеції.

Програму ООН з відновлення та розбудови миру реалізують чотири агентства ООН: Програма розвитку ООН (ПРООН), Структура ООН з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок (ООН Жінки), Фонд ООН у галузі народонаселення (UNFPA) і Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО).

Програму підтримують дванадцять міжнародних партнерів: Європейський Союз (ЄС), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), Посольство США в Україні, а також уряди Данії, Канади, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Польщі, Швейцарії, Швеції та Японії.